

Nová sociální rizika a sociální práce

Alice Gojová
Fakulta sociálních studií, Ostravská univerzita v Ostravě

Nová sociální rizika

- *Krise sociálního státu – téma již několik desetiletí.*
- *Příčinila se o to řada procesů – globalizace a proměna společnosti industriální na postindustriální.*

Mezi těmito procesy vynikají:

- *proměny trhu práce*
- *rostoucí křehkost rodiny*
- *demografické změny*
- *pokles solidarity uvnitř společnosti*

Nová sociální rizika

- Nová sociální rizika jsou vysvětlována **jako vedlejší efekt modernizačních procesů.**
- Nová sociální rizika jsou novými v tom, že **nejsou účinně zvladatelná tradičními postupy:**
  - a) sociálním státem
  - b) solidárními vztahy v rodině
  - c) systémem pomáhajících profesí.

Nová sociální rizika

Další specifika nových sociálních rizik:

- překrývání s riziky starými
- jejich kumulace
- objevení se nových kategorií klientů

Proměny trhu práce

- **Flexibilizace práce** - plnohodnotné standardní pracovní smlouvy jsou nahrazovány kontrakty na omezenou pracovní dobu. Tendence přecházet od klasického zaměstnaneckého poměru k volnějším vztahům mezi firmou a formálně samostatnými dodavateli a subdodavateli.
- **Důsledky** - přesun stále větší části tržní nejistoty z firem na zaměstnance či subdodavatele.

Proměny trhu práce

- **Flexibilizace práce** snižuje opticky míru nezaměstnanosti, ale stoupá podíl nízko placené práce a narůstá riziko, že výdělek ekonomicky činného člověka se bude pohybovat na hranici bídy. Vzniká tak jev označovaný jako „pracující chudoba“. Minimální zajištění ze strany sociálního státu je podmiňováno ochotou vzít jakoukoliv, i špatně placenou práci.
- **Riziko nezaměstnanosti** se rozšiřuje na nové skupiny obyvatel, mezi které patří například absolventi či kvalifikovaní úředníci apod.

Rostoucí křehkost rodiny

Flexibilizace rodiny se projevuje:

- zvyšováním rozvodovosti
- růstem podílu neúplných rodin a domácností samoživitelek
- participace žen na trhu práce, která ovlivňuje rozsah péče o malé děti, seniory a nemohoucí osoby, kterou ženy v domácnosti tradičně zajišťovaly

Rostoucí křehkost rodiny

- **Flexibilizace rodiny** je mnohem riskantnější pro ženy a je otázkou, zda slábnutí sociálního státu povede k úpadku neúplných rodin a domácností s jedním živitelem, či vyvolá reakci v podobě posílení širších rodinných a příbuzenských sítí.

Demografické změny

Mezi nejvýraznější demografické změny patří:

- pokles porodnosti
- stárnutí populace
- pokles sňatečnosti
- větší rozvodovost
- rostoucí chudoba, především jednočlenných domácností.

Pokles solidarity uvnitř společnosti

- V oblasti práce - desolidarizace mezi těmi, kdo jakoukoliv **práci mají, a těmi, kdo nemohou na trh práce proniknout.**
- V důsledku zvýšení křehkosti rodiny a proměn jejího charakteru. Zdrojem napětí je v této oblasti **rozpor mezi těmi, kdo omezili počet svých dětí a získali tím zvýhodnění, oproti těm, kdo si děti pořídili.**
- Solidarita **mezigenerační** - ti, kdo na dnešní důchodce v průběžném systému platí, budou mít však jednu penze výrazně nižší.

Nová sociální rizika

Rizika týkající se změn trhu práce:

- Prekarizace práce – pracující chudoba.
- Dlouhodobá nezaměstnanost a nevyužitá kvalifikace.

Rizika týkající se změn pojistného systému:

- Stáří prožité v chudobě.
- Chudí nemocní.

Nová sociální rizika

Rizika související se změnami životního stylu

- Matky samoživitelky.
- Předlužené domácnosti.
- Sociální izolovanost.

Rizika související se změnami urbanismu a bytové politiky

- Neschopnost udržet dosavadní úroveň bydlení.
- Vyloučené a deprivované lokality.

Nová sociální rizika

- polarizace společnosti.
- Sociální rizika se začínají týkat středních vrstev, ani ony nejsou imunní jak vůči nejistotám plynoucím z rychle se měnících požadavků na trhu práce, tak vůči nejistotám spjatým s narůstající křehkostí rodiny a stále více riskují nižší zabezpečení v důchodu.

Nová sociální rizika

Dopady v sociální oblasti:

- snížení veřejné sociální péče
- Privatizace a ekonomizace sociální péče a pomoci organizací (sociální služby se mají proměnit v součást tržního systému).

Nová sociální rizika

- Problém soc. vyloučených - týkají se jich především tzv. špatná rizika – tj. hrozí jim s vysokou pravděpodobností, aniž by byli schopni se vůči nim včas a přiměřeně pojistit.
- V ekonomicky nejvyspělejších zemích narůstají počty těch, kteří jsou víceméně trvale vyloučeni z trhu práce a klesají pod práh chudoby.
- Osoby postižené novými sociálními riziky mají zároveň velmi malou možnost participace na veřejném životě a ovlivňovat veřejně politické agendy.

Reakce sociální práce na proměnu sociálního kontextu

Sociální politika a sociální práce reagovala několika způsoby:

- Důrazem na kalkulaci rizika, hodnocení potřeb cílových skupin a kontrolu využívání služeb a zpřísňováním podmínek nároku. Začaly se rozvíjet metody zvládání rizik.
- Tlakem na omezování veřejných výdajů do sociální oblasti, ekonomizací sociální práce a rozvoj privatizace sociálních služeb.
- Hledáním účinných a moderních forem pomoci.

Reakce sociální práce na proměnu sociálního kontextu

- V souvislosti s proměnou sociálního kontextu dochází k individualizaci rizik.
- Projevuje se tendence individualizovat a patologizovat sociální problémy, jsou popisovány jevy jako je disciplinace klientů či penalizace chudoby a sociálního vyloučení.

Reakce sociální práce na proměnu sociálního kontextu

- Mnoho autorů si klade otázku, co může sociální práce, jejíž tradiční východisko sociální spravedlnosti bylo otřeseno, nabídnout marginalizovaným skupinám, jejichž možnosti se neustále zmenšují.
- Sociální práce na cíle sociální spravedlnosti a inkluze zatím nerezignovala. I přes popsany jev flexibilizace práce je myšlenka integrace do společnosti skrze integraci na trh práce považována za klíčovou.

Reakce sociální práce na proměnu sociálního kontextu

- Výstižně situaci shrnuje Castel (in Keller, 2010: 152): „Pro sociální práci je v nových podmínkách stále iluzornější klást si za cíl opětné začlenění svých klientů do společnosti. Stále totiž žijeme ve společnosti, kde základní podmínkou trvalého začlenění je plnohodnotný pracovní poměr, tedy právě to, čeho se nedostává a co samotná sociální práce vytvářet nedokáže. Sociální práce na to reaguje tím, že namísto o integraci hovoří právě jen o inzerci – o doprovázení lidí, než si sami najdou pevnou pozici... a z doprovázení, původně míněného jako přechodný stav, se stává stav trvalý... zadání se mění – namísto zpětné integrace do společnosti se jím stává snaha oddálit pád, anebo ho učinit alespoň o něco snesitelnějším“.

Reakce sociální práce na proměnu sociálního kontextu

- Otázkou tedy je, zda zůstane cílem sociální práce jen vylepšení adaptability.
- V této perspektivě se jeví nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, které jsou založeny na aktivizaci klientů a jejich samostatnosti v řešení problému, jako paradoxní. Zcela se potlačují strukturální okolnosti vzniku problémů a strukturální podmínky znovuzачlenění.

